

Mikael Hidén

PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA 9.5.2018 KELLO 9.00
HE 16/18 vp laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali-
ja terveydenhuollossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Olen ollut valiokunnassa kuultavana tästä esityksestä 3.4.2018 ja 3.5.2018. Jälkimmäistä kuulemista varten olin saanut käyttööni joukon sosiaali- ja terveydenhuollon substanssiasiantuntijoiden lausuntoja, terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunnon ja valtioneuvostosta valiokunnalle sen pyynnöstä toimitetun selvityksen. Viittaan yleisesti valiokunnalle asiasta aikaisemmin antamiini lausuntoihin niiden sisältöä tässä enempää toistamatta. Rajoitun seuraavassa tarkastelemaan lähinnä vain niitä kysymyksiä, joita asiantuntijoille on osoitettu kutsussa tähän kuulemiseen (sähköposti 27.4.2018). Kun kysymykset paljolti koskevat jo aikaisemmin esillä olleita asioita, tulen tässä enemmänkin kokoamaan yhteen ja painottamaan joitakin jo esitettyjä näkökohtia.

- - - - -

”3. Perustuslakivaliokunta on pyytänyt valtioneuvostolta yhtenäisen selvityksen uudistukseen sisältyvistä perusoikeuksien toteutumista maakuntien toiminnassa koskevasta valvonnasta ja sote-palvelujen valtakunnallisen yhdenvertaisuuden toteutumista koskevasta valvonnasta. Valvontajärjestelyjen toimivuuden ja riittävyyden tarkastelussa tulee ottaa huomioon myös maakunnan käytettävissä olevien resurssien mahdollinen merkitys ja kysymys ko. järjestelyjen toimivuudesta uudistuksen täytäntöönpanosta alkaen. Miten arvioisitte valvonnan riittävyyttä perustuslain 19 ja 124 §:n kannalta hallituksen esityksessä esitettyjen tietojen ja valtioneuvoston antaman lisäselvityksen perusteella?”

(Kysymyksen muotoilu ei viittaa PL 6 §:ään, siis yhdenvertaisuuteen. Lähden siitä, että sekin on tässä mukana.)

Olen tarkastellut mainittua valtioneuvostolta pyydettyä selvitystä 3.5.2018 valiokunnalle antamassani lausunnossa (s. 8-9). Pidän selvityksen saamista hyödyllisenä, mutta toisaalta selvityksessä tyydyttiin minusta liiaksi vain kuvailemaan yleisiä valvontajärjestelyjä (ylimmät lainvalvojatkin mainittiin). Minusta palvelujen yhdenvertaisuuden valvonta vaatii nimenomaisempaa, juuri yhdenvertaisuuden toteutumiseen kohdistuvaa valvontaa.

Erityisen tarpeen tällainen nimenomaisuus on silloin kun on kysymys palvelujen valtakunnallisen yhdenvertaisuuden turvaamisesta.

Ehkä on paikallaan tässäkin vielä todeta (kerrata), miksi toimiva palvelujen yhdenvertaisuuden valvonta on tarpeen. Yhtäältä kysymys on yksilölle tärkeistä, perustuslaissa turvatuista oikeuksista – PL 19 § turvaa jokaiselle oikeuden tiettyyn sosiaaliturvaan ja PL 6 § turvaa yhdenvertaisuuden mm. perusoikeuksien nauttimisessa. Yhdenvertaisuus PL 19 §:n mukaisissa palveluissa on selvästi valtakunnallinen (eikä vain esim. maakunnittain arvioitava) asia. Toisaalta on kysymys tilanteesta tai kehikosta, jossa näiden oikeuksien pitäisi toteutua. Tässä suhteessa oleellisia piirteitä ovat: - toimivalta ja vastuu palvelujen järjestämisestä on hyvin ratkaisevasti maakunnilla – maakunnilla on tarkoitus olla paljon harkintavaltaa toimintojen järjestämisessä – maakuntien kaavaillaan kuitenkin olevan merkittävästi riippuvaisia valtion ohjauksesta ja rahoituksesta - maakunnat ovat monessa relevantissa suhteessa hyvin erilaisia - maakunnat ovat uusi merkittävä organisaatiotyyppi eikä niiden toimintaan liity sellaista pitkäaikaisessa käytännössä vähitellen muodostunutta kontrollia ja hyväksyttävyyttä kuin nyt liittyy erilaisiin kuntia ja kuntayhtymiä koskeviin järjestelyihin.

Olen em. aikaisemmassa lausunnossa tässä yhteydessä viitannut kysymykseen , kuinka erilaisia käytäntöjä tai painotuksia maakuntien ylipäätään katsotaan voivan soveltaa (voidaan käytännössä ylipäätään sietää) vaikkapa vanhusten, mielenterveyspotilaiden tai alkoholiongelmaisten kohdalla. Minusta olisi aiheellista, että mm. tämänkaltaisia yhdenvertaisuuden sisältöön ja toteutumiseen liittyviä kysymyksiä on jotenkin arvioitu kun uudentyyppistä ja kattavaa palvelujen toteuttamisjärjestelmää ollaan perustamassa ja että ko. kysymysten huomioon ottaminen jotenkin näkyisi myös uudistuksen säätämisasiakirjoissa. - Jos valiokunta tarkastelee lausunnossaan palvelujen myös valtakunnallisesti yhdenvertaiseen toteutumiseen kohdistuvaa valvontaa – vaikkapa vain sitä, minkälaiseksi valvontaa tulisi kehittää - myös tällaisia kysymyksiä voitaisiin ottaa esille.

”6. Onko oikeusturvaa koskeva sääntely (erityisesti 82 ja 83 §) riittävää ja asianmukaista?”

Olen 3.5.2018 antamassani lausunnossa tarkastellut asiakassuunnitelman oikeusvaikutuksia ja niihin mahdollisesti liittyviä oikeusturvaongelmia (s. 5-6). Totesin

silloin, että lakiehdotuksen 82 §:n ja 83 §:n säännökset eivät siinä kohden vaikuttaneet riittävältä täyttämään oikeusturvaa koskevan PL 21 §:n vaatimuksia. En voi sanoa erityisesti paneutuneeni valinnanvapauslakiehdotuksen oikeusturvajärjestelyihin. Ehkä tästä johtuu, että en ole havainnut selviä puutteita - asiakassuunnitelmaa koskevin em. varauksin - muutoksenhakuoikeuksia koskevassa sääntelyssä (kun 83 §:n säännöksessä otetaan huomioon myös 3 momentin säännös oikaisuvaatimuksesta ja siihen liittyvästä valitusoikeudesta). Ehkä tässä voidaan myös todeta, että 82 §:n säännöksellä asian saattamisesta maakunnan käsiteltäväksi ei säännöksen käytännöllisestä suotavuudesta huolimatta näytä olevan merkitystä PL 21 §:ssä turvatun, lainkäyttöelimen käsittelyyn pääsyä koskevan oikeuden kannalta.

”7. Miten arvioitte sääntelyä (erityisesti 40 ja 41 §) perustuslain 17 §:ssä turvattujen kielellisten oikeuksien kannalta?”

Olen valiokunnalle tästä esityksestä 3.4.2018 antamassani lausunnossa tarkastellut kansalliskielten käyttöä koskevia järjestelyjä, kuitenkin niin, että pyrin uudistuskokonaisuuteen kuuluvien lakien yhteyksistä riippumatta rajoittumaan järjestelyihin, joiden pääasiallinen sisältö määräytyisi tämän lakiehdotuksen säännöksissä (s. 8 -11). Viittasin valiokunnan joihinkin kannanottoihin viime kesän lausunnossa pevl 26/17 vp (s.58-60) ja totesin lakiehdotuksen 40 §:n ja 41 §:n säännökset ongelmallisiksi. Yhtäältä kysymys oli siitä, että 40 §:ssä yksityinen taho asetettiin vastaamaan siitä, että toinen yksityinen taho säädelyssä toiminnassaan turvaa perustuslaissa tarkoitetut oikeudet. Toisaalta kysymys oli siitä, että 41 §:n mukaan maakunnan on ”mahdollisuuksien mukaan” huolehdittava siitä, että palveluja on tietyissä tilanteissa saatavilla maakunnan kielillä niin että asiakkaan valinnanvapaus toteutuu. En toista tuolloin esittämäni. Korostaisin kuitenkin sitä, että lakitekstiin tällaisessa yhteydessä otetussa määreessä ”mahdollisuuksien mukaan ” ei ole kyse vain hieman epäonnistuneesta ilmauksesta, jonka korjaaminen voitaisiin esim. jättää mietintövaliokunnan vielä harkittavaksi. Minusta ilmaus on perusoikeuksien toteuttamistasoa koskevana määreenä lakitekstissä käytettäväksi selvästi virheellinen, väärille premisseille rakentuva. Sopimattomuutta perusoikeuksia koskevaan säännöstekstiin korostaa tässä vielä se, että kielellisten perusoikeuksien turvaamisessa rajanvetokriteerit eivät käytännössä välttämättä ole yhtä selväpiirteisissä kuin joidenkin toisten perusoikeuksien, esim. kotirauhan suojan tai henkilökohtaisen vapauden suojan, kohdalla.